

A fair play – sakkozók erénye

Akiben pislákol egy szikrája az esztétikai érzéknek, csak bámulni tudja a sakkjáték műfaji tökéletességét. Mi más lenne a titka példátlanul hosszú életének? Csaknem kétezer éve, hogy a legendás indus bölcs megtanította rá a királyfit s egyúttal az emberiséget; azóta kihalt az eposz, pedig Homérosz is, Vergilius is igazán nagymesteri szinten művelte; csodált, de feltámaszthatatlan muzedlis ritkaság lett a tragédia; lomtárba kerültek a lírai műfajok, a vers úgyszólván valamennyi játékszabályával együtt — hogy kétezer év háborúit, birodalmak összeomlását, népek eltűnését és születését ne is említsem; mindent másképpen tud, tesz és érez az emberiség kétezer évvel ezelőtti őseinél — ám éppoly szenvedéllyel görnyed a sakkasztal 64 mezője fölé, mint hajdani sakkársai.

Nem is „ölnyi“, hanem kétarasznyi végtelen ez. Kalandvágók, kutatni készek, akikben ott a kamaszkor kirándulásvágya az ismeretlenbe: állítsatok útrakész rendbe a harminckét bábót. Amerikát felfedezte, jóval előtte Kolumbus, a déli átjárót Magellán; az Északi-sarkon megelőzött Peary, a délin Amundsen; Ausztráliát megtalálta Cook kapitány és Livingstone-t Stanley — egy egész bolygó minden négyzetcentiméterét térképbe rajzolta az ember, felhagott minden hegycsúcsra, s alábukott minden tengerek mélyeibe, megfejtve titkaikat, csak ennek a kétszer két arasznyi deszka- vagy papírnégyzetnek a titkait nem sikerült megfejténie, itt minden játszma új kalandot, új meglepetést, új kockázatot ígér. Nincs ebben semmi ördöngösség persze; a világ dolgai vannak, megszámlálhatóan és megmérhetően, a sakkasztal azonban emberi alkotás (igen, alkotás, s ha nem tartanék a nevetségesség rémétől, rámondanám Hegellel, hogy azért, mert szellem által és a szellemben létezik), amely a maga eleve véges eszközeivel a szinte korlátlan lehetőségek modelljét teremtette meg.

Mondhatná persze valaki (s tudom, igaza lenne): a valóság sokkal gazdagabb. Hiszen — kutatási területként — a valóság legparányibb eleme is végtelen, miért hát ez a lelkesedés egy játék szépségein? Nos, éppen ezért. Mert csakugyan nem lenne ok a lelkesedésre, ha a játéknak semmi köze sem lenne a valósághoz; ha nem képe, tükrözése, játékká szelídített képmása lenne a dolgok verejtékes erőfeszítéssel megismerhető bonyolultságának. Az ember — az emberiség — élete függ attól, hogy meghódítja-e e bonyolultság rejtett erőit, s az emberi szellem optimizmusát semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ezt az élethalálharcot eljátszani is képes, sőt képes volt akkor, amikor tudomány és felfedező öntudat még csak alig-alig vállalta ezt a harcot. Ennyiben költészet is ez a játék; majdani képességeit álmodta előre benne a régi korok embere.

De modellje még valaminek: a szép küzdelemnek. Nem hiszek ugyanis a már említett legendának; nem hiszem, hogy a bölcs hadtudományra és nagylelkű kormányzásra akarta volna a tábla mellett oktani bíborban született növendékét — ha ez lett volna a szándéka, vajmi kevés bölcsességről tett volna tanúbizonyságot. Sokkal inkább hiszem, hogy szelíden bár, de itélkezett hadvezérek és fejedelmek fölött, elmondva a játék büntethetetlen nyelvében, hogy milyen az a harcmező, amelyre senki sem vezényelhet túlerőt és az ellenfelet késületlenül érő fegyvereket; hogy mekkora önuralmat igényel a kormányzás akkor, ha alattvalóink lépésjogát — s vele a mienket is — megfellebbezhetetlen szabályok biztosítják. Olyan „vérbeli“ hadvezér és uralkodó, mint Napóleon, nem is tudta elviselni őket; közismert, hogy Kempelen sakkozógépe leseperte a tábláról a császár bábjait, amikor az ismételen csalárd lépésekkel akarta zavarba hozni lélektelennek hitt ellenfelét. A sakktablán folytatott küzdelem ezért a sportszerűség s kicsit a jellem próbája; semmit sem tehetünk, amit az ellenfél ne láthatna éppúgy, mint mi; szabályt és formákat akkor is be kell tartanunk, amikor elháríthatatlan fölöttünk a végveszély; nincs gáncs és övön aluli ütés — sakkozni annyi, mint elismerni a szabály adta fegyelmet törvénynek, s a rend, a törvény keretein belül vívni ki egyéni győzelmünket, bizonyítani be, hogy mire vagyunk képesek. Itt egyetlen eredmény van: az, amelyet képességeinkkel kivivunk.

Ezért szigorú a sakkjáték illemtana is. Csak az ostoba sakkozó ócsárolja ellenfelét, hiszen mit érünk mi magunk, ha egy silány elmének is igaza lehet velünk szemben? Sakkozó van erős és gyenge, tehetséges és tehetségtelen — de nem lehet sakkozó, aki nem tud mosolyogva gratulálni ellenfelének a rajta aratott győzelemhez, aki nem tudja elismerni, hogy a másik ezúttal jobban játszott nála. Szépen veszíteni, majdani győzelmek reményét el nem vesztve — erre tanított mindig a sakk, s ha „másik műszakomban“, az igaziban, az irodalom sokmezős, sokbábos játszmáiban a szabálytalan lépések, a veszíteni nem tudó hiúságok hamiskás játéktípusa keserít, alig tudom magamba fojtani a nevelésnek tűnő tanácsot: állítsátok útrakész rendbe a harminckét bábót, s értsétek meg a legendás bölcs hatvannégy kockára írott üzenetét.

Láng Gusztáv

Egy tornászverseny emléke 1874-ből

Ahogy közeledik a nyitás napja, sajtóban, baráti társaságban, utcán, trolibuszon mind gyakrabban esik szó helyezéstről, esélyekről, pillanatnyi formáról — mindarról, amit a Münchenben sorra kerülő olimpia jelenthet stopperórával, méterrel, lóerővel mért teljesítményekhez szokott, rohanó életünkben. És... a moralisták? Azok, akiket nem ragad el a nemzeti nagyságnak gölökben kifejezhető bővölete — igen, ezek a régi vágású sportemberek kötelességüknek tartják felemlíteni, hogy a sportvetélkedés mellett, hogy játék,

test- és léleküdítő, magasrendű emberi tevékenység is, a barátságnak, az egymás iránti tisztelet ápolásának egyik leghathatósabb eszköze. S mivel magam is a népek barátságának a híve vagyok, nem átalom fölhívni a figyelmet a hazai sporttörténet egy olyan epizódjára, amely elégtellel tölthet el mindenkit, aki hisz a barátságban, a sport erkölcsformáló szerepében.

A polgári összetartás érzetének egyik legjellemzőbb tünete múlt századbeli kapitalizálódott társadalmunkban az egyleti mozgalom, amely megszüli a maga ünneprendező bizottságai, becsületbíróságai mellett a sportklubokat is. Bár Kolozsváron a sportoktatásnak és -gyakorlásnak mondhatni több százados múltja volt, szervezett sporttevékenységről csak az 1867—1873-as évektől kezdődően beszélhetünk, amikor a Tornavívoda továbbfejlesztéséből (amelyet Kendeffy Ádám és Wesselényi Miklós főleg a tanulóifjúság lovagias nevelésére alapított 1820—1830 között) létrejön a Kolozsvári Athlétikai Club, a KAC, különböző szakosztályokkal, a klubtagok jogait és kötelességeit meghatározó szakosztályi szabályzatokkal. A tornászok, vívók, korcsolyázók mellett az 1870-es években a legtevékenyebbek a sportlövészek és kerékpározók voltak. A kolozsvári sportolók jó hírét országszerte és külföldön is ismerték. Számos nemzetközi vetélkedőn vettek részt. Mint kuriózumot említjük, hogy a biciklisták (velocipedesek) Bolyai Farkast tartották elődjüknek, akiről Brassai Sámuel felemlítette, hogy maga készítette háromkerékű biciklin (triciklin) az 1800-as évek elején „gyakran zónázott Marosvásárhelytől Bonyháig“.

De hát most nem a kerékpározókról akarok szólni — bár a Bolyai Farkashoz hasonló számos „nagymenő“ érdekesítő története háládatos téma —, hanem a lövészegylet két nagy jelentőségű eseményéről, az előbbieken ígért epizodról.

A prolóógus 1874-ből való, amikor a bukaresti lövészegylet négyszer ismételt meghívására a kolozsvári sportolók Bukarestbe látogattak, barátságos versengésre. A korabeli sportkrónika lelkesítő szavakkal szól a találkozásról: „Bukarestbe menetelünk alkalmával rendkívül szíves fogadtatásban részesültünk; a bukaresti lövész-egylet elnöke többed magával vasúton egy pár állomásra előnkbe jött és fogadott. A bukaresti indóháznál pedig csaknem teljes számmal a lövész-egylet tagjai fogadtak, ahonnan egy elsőrangú hotelbe vittek és szállásoltak el. Atöltözés után társasbédet rendeztek, amelyen az ismerkedés nagyon szívélyes volt.“ (Emlékkönyv Dr. Haller Károly Működéséről. Negyvenéves tanári jubileuma alkalmából. Kolozsvár, 1906.) A beszámolóból megtudjuk, hogy a bukaresti sportlövészek, Alexandru Florescu (a képviselőház alelnöke), Nicolae Racovitza (a felsőház tagja) és Ion Bălanu (a legfelsőbb törvényszék elnöke) csapatában magyar származásúak is voltak, mint például dr. Fiala Lajos, a bukaresti egyetem kiváló orvostanára, aki később az 1877—1878-as függetlenségi háborúban is jelentős szerepet vállalt a román vöröskereszt megszervezésében.

A bukaresti lövészverseny mindvégig a szívélyes barátság és kölcsönös megbecsülés jegyében zajlott. A bukaresti vendéglátók a verseny három napját, szeptember 23—24—25-ét, igyekeztek mindenképpen emlékezetessé tenni a kolozsvári vendégek számára: társas összejöveteleket, táncmultságokat rendeztek tiszteletükre, ahol a vendéglátók kívánságára magyar zenét játszottak, például a Rákóczi-indulót. Ennek a vendégfogadásnak is tulajdonítható, hogy a kolozsvári sportlövészek nagyszerű formában versenyeztek, közülük ketten elérték a 100 pont teljesítményt, elnyerve egy-egy ezüst kupát. Egyikük, dr. Haller Károly, az egyetem egykori rektora, majd Kolozsvár polgár-

mestere volt. Az ezüst kupákra a következő feliratot vészték: „Serbare Generala. 1874. Societatea de dare la Semnu Bukaresti.“

Az értékes díjakat és a megbecsülést a kolozsváriak is méltóképpen viszonozni kívánták. A bukaresti lövészek 1875. június 27—30. között tartózkodtak Kolozsváron. A román barátokkal való újabb vetélkedőt a dr. Haller Károly vezette lövészegylet országos méretű, a társadalom széles rétegeit megmozgató ünneppé kívánta tenni, amellyel, bevallottan, legfőbb célja az e tájon élő románok, magyarok, szászok közötti barátság és megértés előmozdítása volt. A négynapos sportrendezvény jellegére, méreteire vonatkozóan megemlítjük, hogy azon a bukarestieken és a kolozsváriakon kívül mint meghívottak részt vettek a zilahi, szatmári, váradi, szászvárosi, brassói, szebeni lövészegyletek is. Az ünnepségek megnyitójára a főtéren került sor, a Városháza előtt, ahol a sportolókon kívül felvonultak a város dalárdái és a kolozsmonostori tűzoltók is. A vendégeket francia nyelvű üdvözlőbeszéddel köszöntötték, ajándékokat osztogattak. Az Arenában 150 személyre terítettek, táncmulatságokat rendeztek. A színházban díszelőadásokat tartottak a bukaresti vendégek tiszteletére. Szóval a kolozsváriak megtettek mindent, hogy a nagyszerű bukaresti fogadtatás után az erdélyi vendégszeretet se maradjon szégyenben. A barátság legszebb emlékeként a bukaresti vendégek 100 forintos alapítványt tettek a Mária Valéria árvaház javára. Mivel is viszonyozhatták volna jobban a baráti szeretetet és gondoskodást egy olyan városban, ahol a testvériség közügy-szintre emelkedett.

Gyulai Pál

Bokszesztyű és esztétika

Mit keres egy ökölvívó felemelt karja annak a festőnek a vásznán, aki a legnagyobb emberi dilemmákra kérdezett rá nálunk, aki egész festészetének eredeti formavilágát a filozofikumnak rendelte alá?

Nagy Albert A győztes című képe előtt az is kénytelen megállni, akit „hidegen hagy“ a sport világa, vagy aki éppenséggel vizsgálódva fordul el tőle a hétköznapokon. Esetleg pontosan erre az emberfajtára számított a festő? Nem kétséges, hogy Nagy Albert Győztese fényévnvi távolságra van Myrón Diszkoszvetőjétől, a harmónia, a szépség e korai szimbólumától. A mérkőzést győztesen befejezett ökölvívó alakja tölti be a vásznat, fehér trikóját, izzadt testét elmosódott vérfoltok tarkítják (saját vére? vagy az ellenfelé is?), arca kifejezéstelen, illetve az állati erőfeszítés olvasható le róla, a kép bal sarkában pedig — tudatos felnagyításban — a felemelt kar (a győzelem jelképe), egy fehéringes kéz (a bíró keze) emeli magasba a bokszesztyűs „gépet“. A háttér, mely kompozicionálisan sem elhanyagolható, adja meg Nagy Albert festményének valódi értelmét: a véres ökölvívó mögött az ujjongó tömeg, a közönség, a „szurkolók“ népes tábora — ahogy kedélyesen nevezik sportbemondóink, krónikásaink. És e megdöbbentő erejű kép előtt állva, lehetetlen nem gondolnunk Nagy Albert egy másik alkotására, a Bohócra, lefelé tartott hüvelyk-

Myron: Diskoszvető

Nagy Albert: A győztes

ujjára, a „vae victis!“-re. Jaj a legyőzöttnek, s még inkább jaj, ha „bohócok“ kezében van a sorsa.

Vitatkozhatnánk Nagy Albert látomásaival (valóság látásával?), megszólalhatnának a sport, mindenekelőtt az ökölvívás szakemberei választott sportáguk védelmében (hivatkozhatnának akár Jack Londonra és Hemingway-re), de erre nemcsak azért nincs szükség, mert az ilyenfajta „szakmai“ érdekvédelmek mindig rosszizűek, hanem azért sem, mert az ő Győztese sokkal jelentősebb, egyetemesebb kérdéseket feszeget. Nem túlzás ezt a képet Nagy Albert halhatatlan szimbólumai, a megfélemezett fekete bika, a nyakukat szomjasan esőbe nyújtó libák vagy a meztelen női figurát, a szarvast és a rakétát egységbe komponáló Cantata profana mellé állítani. Bármelyikről külön-külön esztétikai, pszichológiai, szociológiai tanulmányt lehetne írni, hiszen nem csupán egy hangulat lecsapódásai — maga a kor, egy zaklatott, fenyegetett, de tisztaságra, békére, a szomjúságok oltására vágyó világ szólal meg bennük.

„Ma a művész is csak művész, ahelyett, hogy mind az őt — sőt hat — érdekével rátapadna az élet titkaira, melyeknek feltárása és egybefoglalása a lényege“ — írta Nagy Albert 1948-ban (nemrég olvashattuk a hagyatékból fennmaradt műhelynaplót az Utunkban), és ennek az igénynek a szellemében festette képeit, nem várva tapsokra, nem hajszolva könnyű, mulandó értékű sikereket. Ez az ars poetica öltött testet A győztesben is (Röplabdázók című olajfestményén — ha nem is annyira beépítve a kompozícióba — ugyancsak ott látjuk a szépszámú szurkológárdát!), a sport végtelenül ismétlődő s egyre több érdeklődőt vonzó pillanatai mozgósították festői gondolatait.

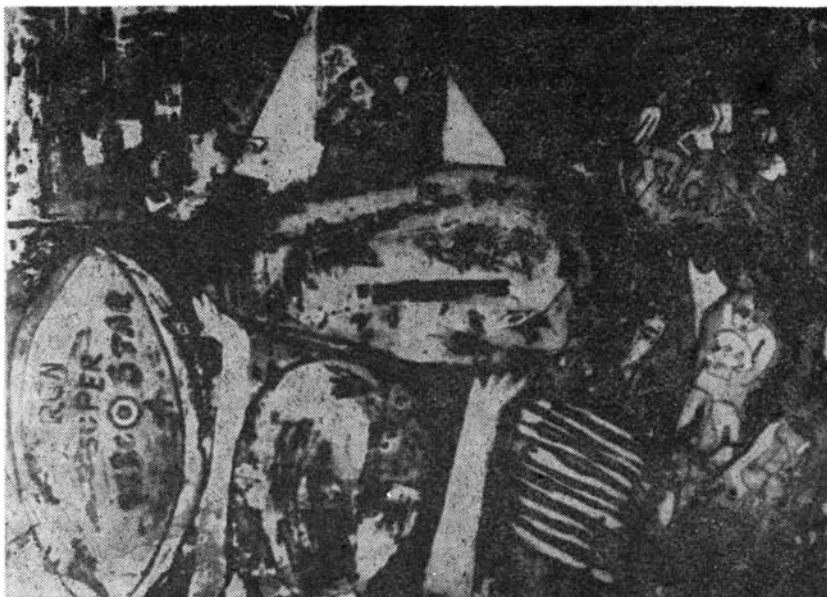
És persze, nem csupán Nagy Albertről van szó. Nem számítom ide a dekoratív célzatú szobrokat, az alkalmi, bestseller típusú sportkönyveket, „élet-

regényeket“ (bár ezek létjogát sem tagadhatjuk); ám vajon csak a „sport-bolond“-ból íróvá vagy íróként „sport-bolond“-dá lett alkotóknál érthető ennek az inspirációs forrásnak a számbavétele? (A Nagy Albert-példa is ez ellen bizonyít!) D. R. Popescu és Moldova György „futball-történetet“ vajon nem korjelző s egyben a román, illetve magyar irodalmat színvonalasan képviselő, problémaláttató elbeszélések? Hát az eredeti filozófiai látású Mészöly Miklós regénye (Az atléta halála) vagy a szociológiában, esztétikában oly otthonos Sükösd Mihály Acélörmagya?

Kinőttük már a tematikus számonkérések időszakát, kár volna egy mégoly „ártatlan“ területet, mint amilyen a sport, bárkire is ráerőszakolni. Mégis, meg-gondolkoztatónak érzem, hogy miközben — a szellemi olimpiász hagyományait idézve — Münchenbe készül a világ jó néhány kitűnő írója és művésze, ahol nagy nemzetközi eszmecsere keretében vitatják meg a sport és az irodalom, a sport és a művészetek viszonyát, a mi romániai magyar irodalmunk legfeljebb a televíziókészülékek elé ül, s magában mormolja vagy hangos hadonászással fejezi ki elégedettségét vagy elégedetlenségét a közvetített mérkőzés láttán.

Nem a sportot félttem — lapjainkra, az irodalomra gondolok. Amely at-tól még nagyon jó lehet, ha nem ír Peléről vagy Balázs Jolánról, de már komolyabban veendő az, ha tévékészülék előtti önmagát nem veszi elég komolyan.

Kántor Lajos

Szőcs Ágnes: Rögbi